

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Ile kosztuje krzywdzenie dzieci?

Author: Ewa Jarosz

Citation style: Jarosz Ewa. (2010). Ile kosztuje krzywdzenie dzieci? W: E. Syrek, (red.), "Czas społeczny akademickiego uczestnictwa w rozwoju i doskonaleniu civil society : księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Andrzejowi Radziewiczowi-Winnickiemu w 65. rocznicę urodzin" (S. 434-444). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Ewa Jarosz

Ile kosztuje krzywdzenie dzieci?

Ile kosztuje krzywdzenie dzieci? Pytanie to oznacza w gruncie rzeczy zastanowienie się nad konsekwencjami, jakie niesie zjawisko krzywdzenia dzieci w wymiarze ponadindywidualnym, czyli nad tym, czy, a jeśli tak, to w jaki sposób zjawisko to dotyka społeczeństwa ze względu na różne koszty, które wywołuje.

Nie ukrywam, że ten wątek analizy na temat nurtującego mnie od lat problemu krzywdzenia dzieci w rodzinie zawdzięczam Profesorowi Andrzejowi Radziewiczowi-Winnickiemu. Codzienna styczność z Jego Osobą, możliwa wskutek szczęśliwego zbiegu wydarzeń w moim życiu, które usadowiły mnie na już ponad 20 lat pracy w Katedrze kierowanej przez Profesora, oraz Jego teksty wpłynęły na to, że odkryłam ekonomiczny wymiar wielu zjawisk i problemów społecznych: czy to tradycyjnie bliskich rozważaniom i analizom prowadzonym przez pedagogów społecznych, czy też odkrywanych współcześnie przez pedagogikę społeczną i włączanych przez nią jako przedmiot badań i formułowanych rekomendacji na temat zmiany otaczającej nas rzeczywistości.

W gruncie rzeczy wiele aspektów rozważań problemu krzywdzenia dzieci w prowadzonych przeze mnie od początku lat 90. badaniach tego fenomenu, które ostatecznie starałam się uwypuklić jako specyficzną dla pedagogiki społecznej perspektywę analiz tego tematu, wiąże się z promowanymi przez Profesora pojęciami czy perspektywami badawczymi. Odnoszę wrażenie, że wskutek bliskości Profesora nieświadomie „prześląknęłam” Jego hasłami i Jego perspektywą pedagogiki społecznej. W konsekwencji w prowadzonych przeze mnie analizach rzeczywistości i jej zjawisk z punktu widzenia pedagoga społecznego wyłuskiwałam w podejmowanych kierunkach badawczych te kwestie i perspektywy, w których pobrzmiwały nuty i echa pojęć „modernizacja”, „aktywizacja społeczności lokalnych”, „współdziałanie”, „egalitaryzm”, „marginalizacja i społeczna ekskluzja”, „partycypacja społeczna”, „globali-

zacja rzeczywistości”, „ponowoczesność” czy „homo oeconomicus” i innych, które bez wątpienia należą do fundamentalnych haseł w twórczości Profesora Radziewicza-Winnickiego. Tak więc, mojemu Profesorowi dedykuję poniższy tekst o społeczno-ekonomicznym znaczeniu zjawiska krzywdzenia dzieci.

Wprowadzenie

Krzywdzenie dzieci, czyli przemoc wobec dzieci w rodzinie, było i stale jest częścią codziennego ludzkiego doświadczenia. Obecność tego zjawiska w różnych formach i zachowaniach dostrzec można w każdym czasie, we wszystkich kulturach świata. Współczesność wyróżnia pod tym względem właściwie to, że obecnie przestajemy się godzić na występowanie zjawiska, dostrzegając pełniej jego destrukcyjność, oraz przestajemy traktować je jako nieodłączny balast życia i akceptować jako nieuchronność, wynikającą z wielu uwarunkowań, z trudu opieki i wychowania potomstwa.

Przemoc wobec dzieci zaczyna doskwierać współczesnym społeczeństwom na tyle znacząco, że zapobieganie temu problemowi i ograniczanie go stawiane jest obecnie w szeregu zasadniczych celów polityków, rządów oraz licznych międzynarodowych gremiów i organizacji. Problem ochrony dzieci przed krzywdzeniem podnoszą różne autorytety polityczne i religijne, nawołując do poszanowania godności dziecka i zapewnienia mu miłości, bezpieczeństwa i braku strachu przed najbliższymi, jako do podstawowych, niezbywalnych warunków jego prawidłowego rozwoju.

Konieczność opracowywania strategii i programów powstrzymujących występowanie przemocy wobec dzieci jest już od dłuższego czasu głośno wyrażana przez profesjonalistów ze sfery pomocy psychospołecznej i opieki oraz ze strony badaczy i naukowców, którzy już dawno dostrzegli związki pomiędzy przemocą występującą w relacjach rodzinno-wychowawczych a różnymi niekorzystnymi zjawiskami indywidualnymi i społecznymi. Najbardziej nagłaśniane są niekorzystne następstwa w postaci emocjonalnych i poznawczych zaburzeń, jakie rozwijają się u dzieci krzywdzonych. Wskazuje się także na negatywne skutki zdrowotne i zaburzenia behawioralne. Koszty przemocy mają jednak poza psychologicznym również inne oblicza. Chociaż trudno tu dokonywać jakichś precyzyjnych kalkulacji, gdyż ludzkiego bólu i cierpienia nie da się zmierzyć i trudno je wycenić, to obecnie jest udowodnione, że krzywdzenie dzieci przekłada się w różny sposób na ogromne sumy pieniędzy. Znaczenie zjawiska może być więc opisywane w kategoriach ekonomicznych, a dokładniej mówiąc w postaci strat i kosztów, jakie pociąga za sobą jego występowanie. Ustalono, że

w społecznościach o wysokim poziomie przemocy interpersonalnej, w tym wobec dzieci, dość drastycznie obniża się ogólna jakość funkcjonowania społecznego i ekonomicznego; że jej wysokie natężenie obniża ogólną jakość życia jednostek oraz społeczne i ekonomiczne funkcjonowanie całych grup a nawet społeczeństw¹.

Rodzaje kosztów społecznych zjawiska krzywdzenia dzieci

Związek pomiędzy złym traktowaniem dzieci a jakością życia społecznego i kosztami społecznymi polega na tym, że konsekwencje doświadczania przez dzieci przemocy ze strony osób im najbliższych są tak poważne i takiego rodzaju, że negatywnie wpływają nie tylko na życie samych ofiar, ale „rozlewają się” na ich otoczenie, dotykają ich rodzin generacyjnych i prokreacyjnych, ich przyjaciół i znajomych, współpracowników, a także innych osób. Skutki krzywdzenia dzieci mają więc wymiar społeczny. Możemy właściwie powiedzieć, że krzywdzenie dzieci jest zjawiskiem, którego ofiarami są nie tylko same dzieci, ale także ich otoczenie społeczne. W pewnym sensie zjawisko to dotyka całej społeczności, by nie powiedzieć społeczeństwa czy nawet ludzkości. Wielorakie skutki krzywdzenia dzieci utrzymują się bowiem często przez całe życie ofiar, upośledzając ich zdrowotne, społeczne i zawodowe funkcjonowanie.

Wpływ zjawiska przemocy nad dzieckiem w rodzinie na jakość życia społecznego proponuję rozpatrzyć w trzech punktach:

- 1) przemoc wobec dzieci indukuje zjawiska przemocy występujące w społeczeństwie,
- 2) przemoc wobec dzieci obniża jakość życia społecznego,
- 3) złe traktowanie dzieci „dużo kosztuje”.

Krzywdzenie dzieci a przemoc w życiu społecznym

Charakteryzując społeczne skutki krzywdzenia dzieci, różni autorzy podkreślają, że powoduje ono takie następstwa psychospołeczne u jednostki, które nasilają występowanie problemów przemocy w życiu społecznym. Zjawisko krzywdzenia dzieci postrzega się jako powiązane lub

---

¹ WHO: *Violence Alliance. Building Global Commitment for Violence Prevention*. Geneva 2005, www.who.int/publications/2005/925159313x_eng (data dostępu: 11.04.2006).

przyczyniające się do powszechnego występowania i nasilania się przemocy w różnych dziedzinach życia społecznego, włącznie z takimi problemami, jak narastająca przestępczość, konflikty zbrojne czy terroryzm². Tłumacząc takie interpretacje, badacze wskazują, że doznawanie przez dzieci przemocy w rodzinie oswaja je z przemocą jako taką, uczy je przemocy i naturalizuje jej występowanie. Doświadczanie w dzieciństwie złego traktowania normalizuje przemoc jako sposób układania sobie relacji z innymi ludźmi i ze światem³. Na podstawie doznanej osobistej krzywdy dzieci zdobywają takie przekonania i takie postawy życiowe, które powodują, że różne zdarzenia, motywy i działania innych osób są przez nie interpretowane jako wrogie i zagrażające im, dzieci krzywdzone postrzegają więc świat i ludzi jako zagrożenie. Wskutek własnych doświadczeń dzieci krzywdzone wyuczają się bezradności i bezsilności, często w swym dorosłym życiu przeceniają przeciwności i trudności, na jakie napotykają, i nie doceniają własnej skuteczności. Z czasem prowadzi to do chronicznego poczucia zagrożenia i lęku jak również do generalizacji postaw braku zaufania oraz wrogości w stosunku do innych⁴. Takie postawy odbijają się zwykle negatywnie na wielu sferach życia Dorosłych Krzywdzonych Dzieci: na ich relacjach z innymi, ale też na sprawności zawodowej, radzeniu sobie z problemami życiowymi czy na tzw. przystosowaniu społecznym. Związki i mechanizmy, jakie zachodzą pomiędzy doświadczaniem przez dzieci złego traktowania a rozwojem u nich zaburzeń funkcjonowania społecznego, zachowań ryzykownych i dysfunkcyjnych, a wręcz rozwijaniem się tendencji przestępczych, są od lat wnikliwie penetrowane i analizowane przez wielu badaczy.

Jako jeden z możliwych długotrwałych skutków krzywdzenia dzieci wskazywana jest przestępczość, a szczególnie przestępczość z użyciem przemocy⁵. Zauważa się, że u osób krzywdzonych w dzieciństwie rozwijają się tego typu następstwa i problemy, które mogą dość łatwo doprowadzić do takiego stanu, że osoba ta będzie zagrażała innym ludziom. Wskazuje się na związek z rozwojem tendencji przestępczych w perspektywie takich skutków krzywdzenia, jak⁶:

---

² J.W. Kydd: *Preventing Child Maltreatment: An Integrated, Multisectoral Approach*. "Health and Human Rights" 2003, Vol. 6, No 2.

³ Ibidem.

⁴ K. Kendall-Tackett: *The Effects of Childhood Abuse: Four Pathways by Which Abuse can Influence Health*. "Child Abuse and Neglect. The International Journal" 2002, Vol. 26, No 8.

⁵ C. Hamilton-Giachritsis, K. Browne, L. Falshaw: *Krzywdzenie dzieci w rodzinie i poza rodziną oraz jego związek z zachowaniami przestępczymi dzieci*. „Dziecko Krzywdzone” 2005, nr 10.

⁶ E.G. Krug, L.L. Dahlberg, J.A. Mercy, A. Zwi, R. Lozano, eds.: *World Report on Violence and Health*. Geneva, WHO, 2002; K. Kendall-Tackett: *The Effects of Childhood Abuse...*; WHO: *Violence Alliance. Building Global Commitment for Violence Prevention*. Geneva 2004.

- skłonność do zachowań ryzykownych, w tym nadużywanie alkoholu i innych środków psychoaktywnych,
- niezdolność do budowania konstruktywnych relacji społecznych,
- niezdolność do zgodnego współżycia z innymi,
- nieumiejętność trafnego odczytywania komunikatów społecznych,
- tendencje do wchodzenia w relacje z ludźmi, którzy manipulują i wykorzystują innych,
- rozwój zaburzeń typu *borderline* i zaburzeń kontroli zachowania,
- skłonność do agresji i wrogość wobec innych,
- permanentne poczucie zagrożenia.

Związki pomiędzy doświadczonym w dzieciństwie krzywdzeniem a późniejszymi tendencjami przestępczymi i skłonnością do przemocy (czy to domowej, czy pozadomowej) były dość intensywnie analizowane w badaniach empirycznych⁷. Jednocześnie wyraźnie podkreśla się, że nie można traktować wszystkich krzywdzonych dzieci jako grupy jednorodnej pod względem zagrożenia przestępczością, jako potencjalnych przestępców⁸. Zdaniem Danyi Glaser, w stosunku do następstw krzywdzenia dziecka należy mieć na uwadze zjawiska multifinalności (*multifinality*), czyli występowania odmiennych następstw u różnych osób o podobnych, a nawet identycznych doświadczeniach, oraz ekwifinalności (*equifinality*), czyli występowania podobnych następstw u jednostek charakteryzujących się zróżnicowanymi procesami rozwojowymi⁹. Oba te zjawiska powodują, że nie można trafnie przewidywać skutków konkretnych doświadczeń krzywdzących, jakich doznają dzieci w rodzinie. W rzeczywistości bowiem skutki krzywdzenia dziecka zależą od wielu różnych czynników, takich jak: cechy indywidualne dziecka, jego relacje ze sprawcą, relacje, jakie dziecko ma z innymi domownikami i członkami rodziny oraz bliskimi mu osobami, czas i formy doznawanego krzywdzenia, a także obecność bądź pojawienie się czynników kompensujących w postaci wsparcia społecznego lub pomocy psychologicznej.

Okazuje się, że związek pomiędzy złym traktowaniem w dzieciństwie a dysfunkcjonalnością społeczną czy przestępczością nie może zostać zamknięty w układzie deterministycznym. Jak mówią autorzy, większość dzieci doznających przemocy i/lub zaniedbywania w rodzinie w istocie nie przejawia później skłonności do zachowań przestępczych¹⁰. Ustalono na

---

⁷ C. Hamilton-Giachritsis, K. Browne, L. Falshaw: *Krzywdzenie dzieci w rodzinie...*

⁸ Ibidem.

⁹ D. Glaser: *Krzywdzenie i zaniedbywanie dzieci a funkcjonowanie mózgu — przegląd badań*. „Dziecko Krzywdzone” 2006, nr 14.

¹⁰ C. Hamilton-Giachritsis, K. Browne, L. Falshaw: *Krzywdzenie dzieci w rodzinie...*

przykład, że mniej więcej jedno na sześćcioro dzieci-ofiar przemocy fizycznej w rodzinie samo staje się sprawcą przemocy, a przestępstwa seksualne z kolei popełnia jedno na pięcioro wykorzystywanych seksualnie dzieci¹¹. Natomiast badania dość jednoznacznie wskazują, że wśród przestępców popełniających czyny z użyciem przemocy występuje bardzo wysoki odsetek osób z doświadczeniami złego traktowania w rodzinie¹². Ogólnie można powiedzieć, że ryzyko przeistoczenia się dziecka-ofiary przemocy w jej sprawcę jest bardzo wysokie. Na tej też podstawie tłumaczy się związek między zjawiskiem złego traktowania dzieci a ogólnym poziomem przemocy, w tym przestępczości.

Krzywdzenie dzieci a jakość życia społecznego

W badaniach analizujących długofalowy wpływ doświadczeń krzywdy dziecięcej ujawniano silne związki łączące je z różnymi niekorzystnymi zachowaniami zdrowotnymi jednostki, które występują w jej późniejszym życiu. W tym zakresie wskazano przede wszystkim na palenie tytoniu, choroby przenoszone drogą płciową, problemy alkoholowe, nieplanowane ciążę jako na częste następstwa doświadczenia przez dzieci przemocy w rodzinie¹³. Ujawniono też związki krzywdzenia dzieci z występowaniem rozmaitych problemów zdrowotnych, częstszymi niektórymi chorobami i częstym korzystaniem z opieki lekarskiej¹⁴. Okazało się, że osoby z doświadczeniem krzywdzenia w dzieciństwie częściej skarżą się na niedomagania i rzadziej niż inni są zadowolone ze swojego zdrowia. U osób tych obserwuje się ponadto podwyższone ryzyko występowania zespołów bólu przewlekłego. Badacze stwierdzili, że takie osoby częściej poddają się różnym zabiegom chirurgicznym¹⁵.

Przeprowadzone analizy ukazały zarówno bezpośredni, jak i długotrwały i kumulatywny wpływ doświadczenia krzywdzenia w dzieciństwie na stan zdrowia fizycznego, emocjonalnego i społecznego jednostki. Badacze

¹¹ Ibidem.

¹² D. O'Donnell: *Child Protection. A Handbook for Parliamentarians*. UNICEF 2004, www.childrentafficing.com (dostęp 23.05.2006).

¹³ S.R. Dube, R.F. Anda, J.B. Croft, V.J. Edwards, W.H. Giles: *Growing up With Parental Alcohol Abuse: Exposure to Childhood Abuse, Neglect and Household Dysfunction*. „Child Abuse and Neglect” 2001, Vol. 25, No 12 (polskie tłumaczenie ukazało się jako *Dorastanie z rodzicami nadużywającymi alkoholu a krzywdzenie dzieci oraz inne dysfunkcje rodzinne*. „Dziecko Krzywdzone” 2004, nr 8).

¹⁴ K. Kendall-Tackett: *The Effects of Childhood Abuse....*

¹⁵ Ibidem.

przypuszczają, że zależność ta jest dużo silniejsza, niż wskazują dotychczas przeprowadzone badania, gdyż były one oparte na relacjach osób, które szczerze przyznały się do negatywnych doświadczeń dziecięcych¹⁶. Badania przeprowadzone na dużych populacjach¹⁷ wykazały, że negatywne doświadczenia dziecięce mają wyraźny udział w rozwijaniu się po latach wielu zaburzeń zdrowotnych: chronicznych chorób, niepełnosprawności, chorób serca, chorób płuc, nowotworów¹⁸. Badacze przypuszczają też, że u osób krzywdzonych w dzieciństwie często dochodzi do przedwczesnej śmierci, co jest spowodowane kumulacją czynników ryzyka, w tym wspomnianych chorób chronicznych¹⁹. Badania, w których analizowano długoterminowy wpływ krzywdzenia dzieci, wykazały silny związek tego czynnika z takimi problemami zdrowotnymi, jak: palenie tytoniu, otyłość, brak aktywności fizycznej, problemy alkoholowe, używanie narkotyków, depresje, intencje i usiłowania samobójcze, promiskuityzm seksualny, choroby weneryczne²⁰.

Wyniki wielu przeprowadzonych badań Światowa Organizacja Zdrowia przedstawiła w 2002 roku w *Raporcie o przemocy i zdrowiu*. Wskazano w nim następstwa psychologiczne i behawioralne, dotyczące sfery seksualnej i reprodukcji, oraz inne dalekosiężne konsekwencje zdrowotne. Wśród najczęstszych konsekwencji psychologicznych i behawioralnych krzywdzenia dzieci wymieniono²¹:

- uzależnienia od alkoholu i narkotyków,
- upośledzenia funkcji poznawczych,
- opóźnienia rozwojowe,
- zachowania przestępcze,
- stosowanie przemocy,
- podejmowanie zachowań ryzykownych,
- depresję i lęki,
- zaburzenia jedzenia i snu,

---

¹⁶ S.R. Dube, R.F. Anda, J.B. Croft, V.J. Edwards, W.H. Giles: *Growing up With Parental Alcohol Abuse...*

¹⁷ Jedne z największych co do zakresu badań (populacja badawcza wyniosła 30 000 osób) nad wpływem negatywnych doświadczeń dziecięcych na stan zdrowia w dorosłym życiu przeprowadzone zostały w USA pod kierownictwem Vincenta Felitti'ego przez Kaiser Permanent Medical Care Program w San Diego, The Center for Disease Control and Prevention (CDC) oraz uniwersytety w Atlancie i Tucson (www.cdc.gov — data dostępu: 2.08.2006).

¹⁸ WHO: *Violence Alliance. Building Global Commitment for Violence Prevention...*; K. Harbin: *Adult Health Problems Linked to Traumatic Childhood Experiences*. www.cdc.gov/od/oc/media/pressrel/1980514.htm (data dostępu: 2.08.2006).

¹⁹ K. Harbin: *Adult Health Problems Linked...*

²⁰ Ibidem.

²¹ E.G. Krug, L.L. Dahlberg, J.A. Mercy, A. Zwi, R. Lozano, eds.: *World Report on Violence and Health...*

- poczucie winy i wstydu,
- nadaktywność (nadruchliwość),
- zaburzenia w relacjach społecznych,
- niskie osiągnięcia szkolne,
- niską samoocenę,
- zaburzenia pourazowe,
- zaburzenia psychosomatyczne,
- zachowania autodestrukcyjne i samobójcze.

W zakresie odległych następstw zdrowotnych w raporcie wymieniono także różne rodzaje chorób (np. nowotwory, choroby płuc, wątroby) jako konsekwencje doznawania w dzieciństwie przemocy i zaniedbywania²².

Wszystkie konsekwencje, jakie dotyczą jednostek źle traktowanych w dzieciństwie, przyczyniają się oczywiście do obniżenia jakości ich życia, ale też w perspektywie rozmiarów zjawiska krzywdzenia dzieci w rodzinach możemy śmiało stwierdzić, że obniżają ogólną jakość życia społeczności i całych społeczeństw.

Ekonomiczne koszty krzywdzenia dzieci

Koszty społeczne zjawisk krzywdzenia dzieci rozpatrywać można także w perspektywie czysto ekonomicznej. Badacze i autorzy szacują w różny sposób koszty ekonomiczne, czyli finansowe nakłady i straty gospodarcze, jakie pociąga za sobą przemoc wobec dzieci. Wymienia się tu wiele różnych aspektów zjawiska, wiążących się z nakładami finansowymi, między innymi²³:

- koszty działań formalnych wynikające z podejmowania interwencji przez służby policyjne,
- koszty pracy sądów,
- koszty pomocy prawnej (np. konsultacje prawne, koszty wsparcia procesowego),
- koszty wyroków sądowych (koszty takich działań, jak: nadzór, izolacja więzienna, nakaz opuszczenia lokalu, zakaz zbliżania się),
- koszty pomocy społecznej,
- koszty dotyczące mieszkalnictwa (mieszkania, zasiłki mieszkaniowe, schroniska dla ofiar, ośrodki rehabilitacyjne dla sprawców),

²² Ibidem oraz A. Butchart: *Światowa Organizacja Zdrowia przeciw krzywdzeniu dzieci*. „Dziecko Krzywdzone” 2003, nr 8.

²³ K. Browne, M. Herbert: *Zapobieganie przemocy w rodzinie*. Warszawa, WSiP, 1999; WHO: *The Economic Dimensions of Interpersonal Violence*. Geneva 2004.

- koszt leczenia medycznego (leczenie urazów i chorób) ofiar,
- koszty psychoterapii ofiar i terapii sprawców oraz inne koszty dotyczące zdrowia psychicznego ofiar,
- koszty zapewnienia opieki zastępczej dzieciom zabranym z rodzin biologicznych,
- koszty wynikające z absencji spowodowanej problemami zdrowotnymi występującymi u Dorosłych Krzywdzonych Dzieci,
- straty związane z mniejszą wydajnością w pracy, jaką charakteryzują się często Dorosłe Krzywdzone Dzieci.

Wysokość nakładów finansowych, jakie pociąga za sobą występowanie problemu przemocy nad dzieckiem, jest ukazywana za pomocą różnych wskaźników oraz osiąga zaskakujące szacunkowe wartości²⁴. Podawane wielkości dochodzą do kilkunastu tysięcy dolarów (samiych kosztów medycznych) na dziecko, a w perspektywie innego wskaźnika — do kilkadziesiątu miliardów dolarów, które rocznie pochłania występowanie problemu, w perspektywie jeszcze innego wskaźnika — do kilku procent łącznego dochodu narodowego²⁵.

W niektórych krajach podejmowane są wysiłki bardziej precyzyjnego określenia i oszacowania kosztów finansowych, jakie wiążą się z występowaniem zjawiska krzywdzenia dzieci. Na przykład brytyjskie Ministerstwo Spraw Wewnętrznych w badaniach nad kosztami przemocy w rodzinie zastosowało specyfikację tych kosztów w trzech grupach. Pierwszą stanowią koszty wynikające z korzystania z rozmaitych świadczeń, najczęściej o charakterze publicznym, związanych z wymiarem sprawiedliwości (w tym także z policją), opieką zdrowotną (także w zakresie zdrowia psychicznego), pomocą społeczną, instytucjami odpowiedzialnymi za mieszkalnictwo oraz pomocą prawną w zakresie postępowania cywilnego. Drugą grupę kosztów stanowią straty w dochodach związane z przerwami w pracy spowodowanymi doświadczaniem przez osoby pracujące skutków przemocy w rodzinie. Koszty te ponoszone są zarówno przez pracodawców, jak i przez ofiary przemocy w rodzinie. Odbijają się one w stratach całej gospodarki. Trzecia grupa kosztów związana jest z ludzkim bólem i cierpieniem, a szacowane

---

²⁴ Zestawienie analiz ekonomicznych, dokonywanych przez różnych autorów, obliczeń ukazujących różne wartości sum pieniędzy, jakie pochłania krzywdzenie dzieci w perspektywie kosztów medycznych, pozamedycznych oraz kosztów utraty produktywności przedstawia opracowanie P.S. Corso, J.R. Lutzker: *The Need for Economic Analysis in Research on Child Maltreatment*. "Child Abuse and Neglect. The International Journal" 2006, No 7.

²⁵ UNICEF na przykład informuje, że w krajach Ameryki Łacińskiej, które charakteryzują się najwyższym poziomem przemocy w życiu publicznym, koszty opieki zdrowotnej stanowią ekwiwalent 5% produktu narodowego. D. O'Donnell: *Child Protection. A Handbook for Parliamentarians*. UNICEF 2004.

są one na podstawie oceny nakładów finansowych, jakie społeczeństwo skłonne byłoby ponieść w zamian za możliwość uniknięcia tego rodzaju skutków²⁶. Oszacowanie w 2001 roku przez badaczy brytyjskich na podstawie specyfikacji ministerialnej kosztów ekonomicznych przemocy w rodzinie dało przerażający obraz. Koszty przemocy w rodzinie poniesione przez wymiar sprawiedliwości wyniosły około 1 mld funtów rocznie. Stanowiło to blisko jedną czwartą wszystkich wydatków związanych z przestępstwami z użyciem przemocy. Największą składową w tej grupie stanowiły wydatki na policję, a następnie wydatki na prowadzenie dochodzeń, koszty sądowe, koszty nadzoru prokuratorskiego oraz wydatki na więziennictwo i pomoc prawną. Grupa druga obejmowała wydatki ponoszone przez narodowy fundusz zdrowia. Były one związane przede wszystkim z leczeniem urazów i uszkodzeń ciała. Wyniosły około 1,2 mld funtów rocznie. Objęły one koszty pomocy świadczonej przez lekarzy rodzinnych oraz przez szpitale. Duży udział miały też koszty związane ze zdrowiem psychicznym, których wysokość oszacowano na dodatkowe 176 mln funtów. Trzecią grupę kosztów związanych z opieką społeczną oszacowano na blisko 25 mld funtów rocznie. Mieszkalnictwo pochłonęło 16 mld funtów rocznie, obejmując koszty lokali zastępczych oraz zasiłki na cele mieszkaniowe, a także koszty utrzymania schronisk dla ofiar przemocy. Na pomoc prawną w zakresie postępowania cywilnego wydano ponad 3 mld funtów. Koszty te objęły wydatki na takie działania, jak wydanie zakazu zbliżania się sprawcy do osoby pokrzywdzonej lub nakazu opuszczenia przezeń lokalu zajmowanego wspólnie z ofiarą, a także koszty rozwodów i przyznania opieki nad dziećmi. Kolejną grupę kosztów określono jako utratę dochodów i oszacowano na 2,7 mld funtów rocznie. Objęły one koszty przerw w wykonywaniu pracy zawodowej na skutek różnych problemów zdrowotnych występujących u ofiar. Dodatkową grupą są koszty natury ogólnoludzkiej i emocjonalnej. Uwzględniono w tym wypadku, że przemoc w rodzinie jest przyczyną bólu i cierpienia, których nie można wprost wyliczyć, ale mimo to oszacowano je na ponad 17 mld funtów rocznie²⁷.

Podsumowanie

Ogólna wiedza na temat fenomenu krzywdzenia dzieci jest coraz większa. Jej obecny zakres pozwala stwierdzić, że krzywdzenie dzieci odbija

²⁶ S. Walby: *Ile kosztuje przemoc? Badania brytyjskie*. Przeł. W. Chańska. „Niebieska Linia” 2005, nr 4.

²⁷ Ibidem.

się niekorzystnie na kondycji całego społeczeństwa. Musi ono płacić za przemoc, jaką stosują rodzice wobec dzieci. Zdobyta wiedza pozwala stwierdzić, że przemoc wobec dzieci można ograniczać, można zapobiegać jej występowaniu oraz minimalizować jej konsekwencje. Specjaliści przytaczają naukowe dowody takich możliwości. Jeśli więc, kierując się orientacją *homo oeconomicus*, można na czymś zaoszczędzić..., to należy podjąć stosowne działania w tym kierunku. Należy podjąć efektywne wysiłki, ograniczające występowanie w społeczeństwie kosztownego nawyku — stosowania wobec dzieci przemocy.

Wprawdzie zjawiska krzywdzenia dzieci czy ogólniej — przemocy, towarzyszą człowiekowi od początku dziejów, a jej mechanizmy i uwarunkowania wydają się nierozdzielnie związane z ludzkim życiem i przetrwaniem, to jednak współczesna wiedza pozwala stwierdzić, że przemoc można ograniczać i że przemoc nie jest nieprzewidywalna. Nie musimy akceptować przemocy jako nieodłącznego wymiaru naszej egzystencji. Można prowadzić życie wolne od przemocy i wolne od strachu przed nią. Z pewnością wysiłek ten musi być długotrwały i nie jest to sfera prostych rozwiązań czy programów.

Nelson Mandela we wprowadzeniu do *World Report on Violence and Health* napisał: „[...] my, obecne pokolenia, musimy być konsekwentni w podejmowanych wysiłkach nie tylko na rzecz zapewnienia pokoju, sprawiedliwości i dobrobytu całemu społeczeństwu, ale również pojedynczym społecznościom i jednostkom. Musimy zająć się korzeniami przemocy. Tylko wówczas zamienimy praktykę minionych wieków z niszczącego brzmienia w ostrzegawczą lekcję”.